

Okuyucu Mektupları / Reader Letters

Engelsiz Bilinç Eğitimi Üzerine

On Disability Awareness Training

Burcu Keten*

Öz

Yazıda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı (KDDB) tarafından 48. Kütüphane Haftası etkinlikleri kapsamında düzenlenen Engelsiz Bilinç Eğitimi ile ilgili izlenimlere yer verilmiştir. Eğitim, iki saat sürmekte, “Tutum ve Davranışlar” ve “Engellilik Modelleri” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Hedeflenen, katılımcıların engelli bireylere karşı tutum ve davranışlarını gözden geçirmelerine yardımcı olmak; katılımcılara engellilerle iletişim kurma ve çalışma konularında rehberlik etmektir. Eğitim sonrasında katılımcılardan gelen olumlu geribildirimler üzerine, eğitime ilişkin kısa bir bilgilendirme yazısı hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda yazıda, Engelsiz Bilinç Eğitimi'nin nasıl ortaya çıktığına, eğitimin kapsamına ve kendi ifadeleriyle katılımcıların geribildirimlerine yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: engelliler; tutum ve davranışlar; engellilik modelleri

Abstract

In this paper, impressions on the Disability Awareness Training are presented which was organised by Middle East Technical University (METU) Library and

* Dr., ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı. e-posta: bketen@metu.edu.tr

Documentation Center within the 48th Library Week celebration program. This training takes two hours and consists of two parts: "Attitudes and Behaviours" and "Models of Disability". The aim of the training is to help to examine the attitudes and behaviours about people with disabilities and to guide the attendees in how to communicate and work more effectively with them. After the positive feedbacks, it is decided to write a brief information on training. In this context, the creation and scope of Disability Awareness Training are explained and feedbacks of the participants are given with their own words.

Keywords: *people with disabilities; attitudes and behaviours; disability models*

Giriş

48. Kütüphane Haftası etkinlikleri çerçevesinde, ODTÜ KDDB tarafından düzenlenen Engelsiz Bilinç Eğitimi'nin (EBE)¹ ardından alınan geribildirimler, eğitimin hem mesleki hem de kişisel gelişim açısından önemini ortaya koymuştur. Bu sonuç, etkinliğe katılamayan ancak konuya ilgi duyan tüm meslektaşlara/bireylere eğitime ilişkin bilgi vermek üzere EBE eğitimcilerini, eğitimi daha önce alan ve katılımcılar üzerinde yaratacağı olumlu etkiye inancı tam olan beni, eğitim üzerine kısa bir bilgilendirmede bulunmak üzere harekete geçirmiştir. Hedeflenen, engellilik üzerine düşünmeyi sağlamak ve hep birlikte, hayatımızdaki engelleri kaldırmak adına engellilik konusundaki toplumsal bilinci şekillendirmektir. İnanıyoruz ki, yazıyı okumak için ayrılacak zaman, hepimizin engelliliğe bakış açısını gözden geçirmesini sağlayacak ve tüm okuyucuların engelleri aşmak konusundaki duyarlılığını arttıracaktır.

Engelsiz Bilinç Eğitimi Nedir?²

EBE, 2002 yılında, engellilerin önündeki en büyük engelin diğerlerinin tutum ve davranışları olduğundan hareketle, Engelsiz ODTÜ Topluluğu (EOT) ile birlikte

¹ Eğitim, 29 Mart 2012 Perşembe günü, 10:00-12:00 saatlerinde ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Toplantı Salonu'nda; Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Rekabet Kurumu ve ODTÜ'den gelen 42 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Etkinlik süresince çekilen fotoğraflara <http://blog.lib.metu.edu.tr/?p=1475> adresinden erişilebilir. Eğitimciler: Claire Özel, Elif Emir.

² Engelsiz Bilinç Eğitimi ile ilgili bilgiler, Claire Özel'in blogundan <http://claireozel.wordpress.com/turkce/engellilik/engelsiz-bilinc-egitimi/> ve Engelsiz ODTÜ Birimi web sayfasından <http://www.engelsiz.metu.edu.tr/tr/node/11> 17 Nisan 2012 tarihinde derlendi.

oluşturulan metinler kullanılarak, EOT projelerine katılmak isteyen gönüllülerin farkındalık düzeylerini arttırmak ve bilinçlerini geliştirmek için bir yol ararken ortaya çıkmıştır.

Eğitim, “Tutum ve Davranışlar” ve “Engellilik Modelleri” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eğitim süresince engellilerin derledikleri, günlük yaşamlarında onlara yöneltilen sözler, onlarla konuşulurken kullanılan ifadeler üzerinde tartışılmakta; günlük yaşamda dikkat edilmeyen kavramlara ve hassasiyetlere katılımcıların dikkati çekilmektedir. EBE’de, engellilikle ilgili düşünce, fikir ve duyguların paylaşılması yoluyla katılımcıların duyarlılıklarını geliştirmek ve engellilerle iletişim süresince kullanılan kelimelerin seçimi konusunda farkındalık yaratmak hedeflenmektedir.

EBE’yi yöneten kişi(ler), eğitmen(ler), katılımcıların yorumlarını dinleyip, sorular sorarak düşündürmekte; rehberlik yaparak dikkat edilmesi gereken noktalara vurguda bulunmakta ve engellilerle iletişim için daha uygun yollar önermektedir. Her katılımcı kendi anlayışına göre farkındalık geliştirirken, diğerlerinin ifadelerini duymayı öğren(ebil)mektedir.

EBE doğruları vermez. Eğitim süresince sadece, katılanların geçmişteki tecrübeleri ve bakış açıları üzerinden engellilik kavramını geliştirici ekleme ve gözden geçirmeler yapılmaktadır. Herkesin algısı ve ilgisi farklı olacağı için eğitim sonundaki kazanımları da farklılık göstermektedir. EBE interaktif bir faaliyettir ve katılımcılar arasında ne kadar farklı görüş olursa, eğitim o kadar zengin olmaktadır.

EBE’nin ilk bölümünde “sakat laflar” üzerine konuşulmaktadır. Sakat laflar, Claire Özel’in Engelsiz ODTÜ Koordinatörlüğü’nü yaptığı dönemlerde (2004-Haziran 2011) iletişim halinde olduğu engellilerin ve engellenenlerin kendisine ilettiği ifadelerden oluşur. “Sen kime ne yaptın ki Allah sana bu cezayı verdi?”, “Kör öğrencilere tekerlekli sandalye ayarlayabilirim!”, “Desteğe ihtiyacın varsa git bir derneğe.”, “Ne tatlısın, bir köre yardımcı olmaya çalışıyorsun.”, “Türkçeniz çok kötü!” eğitim süresince üzerinde tartışılan sakat laflardan bazılarıdır.

Eğitimin ilk bölümünde sakat laflardan yola çıkılarak ele alınan tutum ve davranışların ardından, Özel tarafından araştırılıp, yorumlanarak özet halde sunulan engellilik modellerine yer verilmektedir. Eğitim sırasında dağıtılan notlardan alıntılanan modellere ilişkin özet bilgiler aşağıda, tablolştırılmış şekilde sunulmaktadır. Eğitim sonunda benimsenmesi gereken modelin “Toplumsal Model” olması gerektiğine vurguda bulunmaktadır.

(Tablo 1): Tutumlar ve Duygular

Engellilik Modeli	Biz – Engelliler	Onlar-Engelli olmayanlar
Bireysel	Tek başımızayız	Engellilik önemsiz
Trajedi	Acırız	Üzülürler
Profesyonel	Bilgisiz	Uzman her şeyi bilir
Toplumsal	Sorumluyuz	Herkes katkıda bulunur

(Tablo 2): Davranış ve Eylem

Engellilik Modeli	Biz – Engelliler	Onlar-Engelli olmayanlar
Bireysel	Dahil değiliz	Engellilik konusunda eylemsiz
Trajedi	Yardım alırız	Yardım eder, hayır işler
Profesyonel	Pasif nesneyiz	Uzmanlar herşeyi yapar
Toplumsal	Karar ve uygulamalara dahiliz	Herkes eşit katılımcıdır

Engelsiz Bilinç Eğitimi Katılımcılara Ne Öğretti?

Bu başlık altında, eğitmenler Claire Özel³ ve Elif Emir⁴ tarafından verilen eğitimin katılımcılar üzerindeki etkilerini öğrenmek amacıyla başlıkta yer alan sorunun yönetildiği katılımcıların cevaplarına yer verilmektedir. Bunlar, okuduğunuz yazının sebebi ve geliştiricisidir. EBE katılımcılarının eğitimden öğrendiklerine, kendi cümleleriyle yer verilmektedir. Geribildirimler üzerinde yorumlama yapılmayacaktır, bununla birlikte iki saatlik tek bir eğitimle, katılımcıların tamamıyla engelsiz bir bilince sahip olamayacakları da unutulmamalı; aşağıda yer verilen ifadeler, eğitimin katılımcılar üzerindeki olumlu etkileri olarak algılanmalıdır.

Katılımcıların kendi ifadeleriyle, eğitim sonrası düşünceler:

- K1: Engelli insanların diğer vatandaşların davranışlarından nasıl etkilendiklerini, bu durumlarda neler düşündüklerini ve bizlerden neler beklediklerini öğrenmiş oldum. Çok yararlı bir etkinlikti.
- K2: Engellilere toplum olarak çok daha duyarlı olmamız gerekiyor. Teşekkürler.
- K3: Bilgi merkezlerimizde tüm çalışanlara bu eğitimi vermeliyiz. Her alanda olduğu gibi enformasyon merkezlerindeki bireylerin de engellilere bakış açıları değiştirilmelidir.
- K4: Kütüphaneci değil, sosyal bilimciyim. İşimiz insanla insana dair olmalı; herkesin yaşadığı sürece bir şeylere ihtiyacı olur, yardım bekler. Engel

³ Claire Özel, Engelsiz ODTÜ Koordinatörü (2004-Haziran 2011).

⁴ Elif Emir, Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı doktora öğrencisi, Engelli Kadın Demeği kurucu üyesi.

dediğimiz şeyin yaşadığımız sürece yardım beklediğimiz bir şey olduğunu fark ettim. Benim karda yürürken koluna gireceğim bir insan aramamla, görme engelli bir bireyin karşıdan karşıya geçmek için koluna gireceği birini araması aynı.

- K5: Kütüphane ortamında engellilerin yaşamını kolaylaştırmak konusunda kafa yormamı sağladı.
- K6: Engelli olmak ayıp değil. Bunu ayıp olarak görmek ayıp. Önemli olan, onların ihtiyaçlarını öğrenmek ve yaşamlarını kolaylaştıracak şeyler tasarlamak.
- K7: İyi niyetle de olsa bazı varsayımlarımın yanlış olabileceğini öğrendim.
- K8: Bu benim ilk deneyimim oldu. Bu konu varlığımız kadar doğal fakat ne yazık ki göz ardı edilmiş bir konu. Tüm alanlarda çalışanlar için bu eğitimin verilmesi gerekir diye düşünüyorum. Mesleğim adına yapılabilecekler konusunda değişik fikirler edinmemi sağladınız. Teşekkürler.
- K9: Kendimizi engelli gibi düşünmeliyiz (empati kurmalıyız).
- K10: Kütüphanelerde engellilere yönelik araç-gereçler düzenlenmeli.
- K11: Engellileri görmezden gelme onların farkında ol.
- K12: Empati kurma gücümü geliştirdi. Artık engelli olan insanlara karşı engelsiz bir bilincim var. Onlara balık tutmayı öğretmeliyiz.
- K13: Engellilere ayrıcalık tanınmalı. Ama sadece hizmetlerde. Manevi olarak fark olmamalı. Onlarda insan ve onlarda bizden. Biz de bir nevi engelliyiz.
- K14: Engelli diye bir şey yok. Anlayışsız insan var.
- K15: Engellilere karşı nasıl bir yaklaşım içinde olmamız gerektiğini öğrendim. Mesleki anlamda, bir kütüphaneci olarak kütüphanelerde engelliler için her türlü olanak sağlanmalı. Onların herşeyi başarabileceğini gördüm.
- K16: Kütüphaneye gelen kullanıcıların arasında yer alan engelliler ile yaptığımız konuşmalara ve onlara karşı olan davranışlarımıza biraz daha özen gösterilmesi gerektiğini ve bu kişilerin ne hissettiğini, düşündüğünü ve istediğini öğrendim.
- K17: Kütüphanelerde engellilere yönelik hizmetlere ağırlık verilmesi gerektiğini gördüm. Ayrıca hizmetiçi eğitimlerde personel eğitiminin şart olduğunu gördüm.
- K18: Koleksiyonu ayırarak ayrı bir bölüm yapmayı düşünüyorduk. Fakat bunun yanlış olduğunu ve bunun yapılması durumunda engelli okuyucularımızı diğer okuyuculardan ayırmanın engelli okuyucuların moralini bozacağını düşünüyorum.

- K19: Çok faydalı bir eğitimdi. Teşekkürler.
- K20: Toplumunu farklılıklarıyla bütünleştirebilmek için herkesle işbirliği içinde olmamız, herkesi dinlememiz gerektiğini öğrendim.
- K21: Hoca olarak; belirli bir bilginin yeterli olmadığını, engellilerle birlikte çalışılıp, bir şeyler yaparak “ilgi” oluşturmamızın önemini öğrendim.
- K22: Kütüphane dahil bütün alanlarda insanlar bilinçlendirilmeli. Bu konferanslar için de kütüphanelerde kullanılabilir.
- K23: Engellilik modelleri, yaklaşım. Kütüphane çalışanlarının konuya ilgisi. Engelli bireyle iletişimde ifadenin önemi.
- K24: Gelmeden önce bilinçli olduğumu düşünmekteydim. Şimdiye kadar duyduğum, yaşadığım bir çok şeyi herkesin yaşadığını daha çok fark ettim.
- K25: Engellilere, diğer insanlara karşı olan yaklaşımımızla yaklaşmalı yalnızca hizmetimizi farklılaştırmalıyız.
- K26: Bireysel moddaki insanları engellilik konusunda bilinçlendirme vazifemi kütüphanemde gerçekleştireceğim. Bu eğitim toplumsallaşmamı sağladı. Teşekkür ederim.
- K27: Karşımdakinin nasıl hissedeceğini düşünerek daha bilinçli davranmamız gerektiğini.
- K28: Engelli vatandaşlarımıza karşı nasıl davranmamız gerektiğini ve onlar için bir şeyler yapabileceğimizi öğrendim.
- K29: Bu eğitim sayesinde engellerin gerçekten fiziksel değil “bilinçsel” olduğunu gördüm. Kütüphaneci değilim ama her gün asistan olarak öğrencilerle iç içeyim. Engelli öğrencilerim ile nasıl iletişim kuracağımı ve yaptığım, yapabileceğim yanıtları öğrendim.
- K30: Kütüphanedeki hizmetlerimizin ne kadar kısıtlı olduğunu anladım. En kısa zamanda engellilerinde kullanabileceği kütüphaneler planlamamız gerekiyor.
- K31: Engellilerin ötekiler olmadığını öğrendim.
- K32: Engellilerin ihtiyaçlarını karşılamak için öncelikle onların isteklerinin göz önünde bulundurulması ve rahatsız edici cümleler kurmaktan kaçınılması gerektiğini öğrendiğimi söyleyebilirim.
- K33: Toplum bilinçlendirmesi açısından biz kütüphanecilere büyük görevler düşüyor diye düşünüyorum. Bilgi kaynakları ile alakadar olmak, doğrudan bilinçlendirilmekle alakalı diye düşünüyorum.
- K34: Mesleğimizde ve hayatımızda kendimizi engelli bireylerin yerine koyarak, onların hayatlarını kolaylaştırıcı yardımlarda bulunmalı, onları anlamaya çalışmalıyız.

- K35: Engellilere karşı ne çok acıyarak bakacağım ne de çok duygusal yaklaşacağım. Onlarda yaşamsal faaliyetlerini benim veya diğer normal insanlar gibi sürdürmeli.
- K36: Engelli insanların toplumda yerlerinin olduğunu ve kendilerini kabul ettirmeye çalıştıklarını.
- K37: Engeller konusunda bilinçli olduğumuzu düşünüp farklı davranışlarla yanlış konuşup düşünebiliyoruz. Bunun için kendi yargılarımızı sorgulamalı ve davranışlarımızı gözden geçirmeliyiz.
- K38: Bu eğitim çok yararlı oldu diye düşünüyorum. Ben duyarlı bir vatandaş olduğumu düşünüyordum. Bu eğitimden sonra daha da bilinçlenmiş bir duyarlı vatandaş olduğumu hissediyorum.
- K39: Hayatımda hiçbir zaman engellilere kötü davranmaz ve küçük görmezdim. Ama onlara nasıl yardımcı olabileceğimi bilmiyordum. Benim için bu etkinlik iyi bir bilgilendirme oldu. Kütüphaneci olduğumda engellilere karşı daha duyarlı davranacağımı düşünüyorum.
- K40: Kütüphanelerde, tüm kütüphane personeline engelsiz bilinç eğitimi verildikten sonra engellilere yönelik hizmetler vermeye başlanması gerektiğini öğrendim.
- K41: Bu eğitimin bana kazandırdığı; kütüphanelerde hizmet planlarken, engellilerinde bulunduğu çalışma grupları oluşturulmasının, ihtiyaçların ona göre belirlenmesinin ne kadar gerekli olduğunu.

Geribildirimler, engellilik konusundaki bu eğitimin, sadece mesleklerimizi daha iyi yapmamıza değil; kendimizi insan haklarına saygılı birer vatandaş, eşitlikçi ve adil bireyler olarak tanımlamadan önce sahip olmamız gereken duyarlılıklar konusunda bilinçlenmemize de destek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bilinçle icra edilecek her meslek, bilgi toplumunun oluşmasına ve gelişimine katkı sağlayacaktır. EBE, engelli/engelsiz tüm bireylerin bilgiye erişimlerindeki engelleri kaldırmak üzere eğitim gören bilgi uzmanlarına/kütüphanecilere bilinçlerdeki engelleri kaldırmak konusunda da önemli görevler düştüğünü göstermiştir. Geribildirimleri okuyan Özel, bu eğitimin engelliler konusunda bilinçlendirme için yeterli olmadığını, eğitim sonrasında planlı, programlı çalışmaların yürütülmesi gerektiğini vurgulamış, yoksa EBE'nin etkisinin deniz kenarında müthiş bir balık yemek kadar hafıza da kalacağına altını çizmiştir.

Teşekkür

Bizleri hem eğiten, hem de keyifli vakit geçirmemizi sağlayan öğretmenlerimiz Claire Özel ve Elif Emir'e, eğitimin planlanmasında ve başarıyla sonuçlandırılmasında desteğini esirgemeyen Deniz Aydemir Döke'ye; eğitime zenginlik katan tüm katılımcılara ve yazıyı buraya kadar okuyan herkese teşekkürlerimi sunuyor; sayıları arttırılan ve yaygınlaştırılan nice engelsiz bilinç eğitimlerinde bir araya gelmeyi diliyorum.